

Die Rol en Plek van Ideologie in Stadsbeplanningsteorie en die Toepassing daarvan in die Praktyk met behulp van die Urbanistiekonsep

M.M. Steyn & Prof. J.J. Steyn

Synopsis

This article looks at the role and place of ideology in planning. The history of the concept of ideology is explained as well as the role that ideology plays in society. Ideology is not only present in science, but it is very important to realise this fact. Especially in planning this is very important, as no decision can be made in isolation. The concept of Urbanistics (as developed by Goudappel) is therefore a most helpful tool to be able to recognise the influence of ideology in the practice of planning. The three levels that Goudappel use to divide reflexion (thinking) into (infrastructure, suprastructure and ideostructure) are related to the questions what, how and why in planning practice. The highest level (ideostructure or the 'why' question) is where ideology is applicable, but in planning this level is often forgotten. In conclusion this article explains why this level is so important to take into consideration, as no decisions in planning can be free of the influence of ideology.

1. Inleiding

Die verband tussen stadsbeplanning (hierna beplanning genoem) en ideologie is nie altyd vir alle mense ewe duidelik nie. Tog is hierdie verbintenis meer direk as wat die meeste beplanners wil erken. Beplanning kan vandag gesien word as “toekomsgerigte aksie, waarin menslike insigte en waardes by besluitneming in ag geneem word in 'n poging om harmonie tussen mens en natuur, asook onderling tussen mense te bewerkstellig” (Steyn, 1997:51).

Uit hierdie definisie is dit duidelik dat beplanning deur waardes beïnvloed word. Waardes bestaan egter nie alleen nie, maar is in 'n lewens- en wêreldbeskouing ingebed (Van Peursen, 1968:165). Wanneer waardes kollektief binne sekere kringe voorkom, en begronde word vanuit 'n gemeenskaplike visie of oortuiging, word dit moontlik om hierdie waardes te identifiseer as ideologie (Schoeman, 1997:7). Indien hierdie waardes in die beplanningsproses verlore gaan of geïgnoreer word, lei dit tot verhoogde konflik van belange (Steyn, 1990:4). Om dus suksesvol in beplanning te wees, is dit nodig om hierdie verskille te herken en te erken.

Die filosofiese onderbou van die mens se wêreldbeeld kan gesien word as die sement wat alles aanmekaar hou (Goudappel, 1987:5). Die Urbanistiekonsept van Goudappel (1980, 1981, 1983, 1984) bied die moontlikheid om dit te verreken in beplanning. Die ideologiese onderbou in beplanning is volgens Foley (1959:70): “*an essential kind of consensus supporting the activity (planning)*”. Hieruit is dit duidelik dat dit wel nodig is om die verband tussen beplanning en ideologie te kan raaksien.

2. Ideologie

Die begrip ideologie word in hierdie gedeelte bespreek, sowel as die rol en herkenning daarvan in die wetenskap.

2.1 Die begrip ‘ideologie’

Die term self dateer uit die rewolusionêre tydperk rondom die Franse Rewolusie in 1789, toe Antoine Destutt de Tracy hierdie nuwe woord wou saamstel in sy soeke na 'n nuwe wetenskap – 'n wetenskap waar idees bestudeer word (Drucker, 1974:2). De Tracy wil, in lyn met die ideale van die rewolusie, 'n nuwe woord skep wat nie enige vroeëre verbintenis het nie:

Thus, I would much prefer that the name ‘ideology’, or science of ideas, should be adopted. It is an appropriate name because it does not hint at any doubtful or unknown; it does not bring to mind any idea of cause. Its meaning is very clear to all, if only that of the French word ‘idea’ is considered, for everyone knows what he means by an ‘idea’, though few people know what it really is. This is appropriate, for ‘ideology’ is the literal translation of science of ideas. (Drucker, 1974:3)

Hierdie neologisme van De Tracy is dan werklik herleibaar tot die Griekse woorde ‘*eidōs*’ en ‘*logos*’ – wetenskap van idees. (Vincent, 1992:2). Tussen die jare 1800 en 1830 word reeds tussen vier verskillende

toepassings van die woord onderskei: eerstens, soos al genoem, De Tracy se oorspronklike wetenskapsgedagte; tweedens word die term toegedig aan sekere vorme van sekulêre liberale republikanisme; derdens aan 'n tipe gevaarlike radikalisme; en vierdens het dit begin betrekking kry op die algemene 'politieke doktrines' (Vincent, 1992:2).

Die begrip 'ideologie' kan ook op drie verskillende maniere bedoel word, naamlik as neutraal, positief of negatief (Smith & Lubbe, 1991:114). Met 'n neutrale ideologiese begrip word verwys na ideesisteme in vergelyking met mekaar, en gaan dit oor die weergawe van sentrale idees. In 'n positiewe sin is ideologie die waardesisteem van 'n individu soos dit manifesteer uit sy lewens- en wêreldbeskouing. Die negatiewe konnotasie kom voor wanneer een stel idees of oortuigings so verabsoluteer word, dat “ *die waarheid skeefgetrek word en diegene wat nie daarin wil deel nie, se vryheid ingeperk word*” (Smith & Lubbe, 1991:115). Dit is juis hierdie 'negatiewe' betekenis wat vanuit 'n filosofiese oogpunt die vrugbaarste is om te ondersoek, veral omdat daar gekyk kan word na die invloed wat dit op die samelewing het.

Leatt *et al.* (1986:281) onderskei tussen verskillende vlakke waarop ideologie werk. Die eerste vlak handel oor die wêreldbeskouing en die idee-sisteem wat daarmee opgebou word. Op die tweede vlak gaan dit oor optrede wat in lyn met die beskouing moet wees. Die derde vlak kan gesien word as die Marxistiese beskouing dat ideologie 'n valse bewussyn is wat die waarheid verwing. 'n Vierde vlak sou wees waar die ideologie tot 'n religieuse dimensie verhef word om sodoende absolute waardes te verkry.

Marx sien in 'ideologie' die negatiewe van die heersende sisteem. Schoeman (1997:3) beskryf Marx se siening van 'ideologie' as volg: “ *For Marx ... the term referred to the conditioning of human ideas (in economics, jurisprudence, education, morality, politics, religion, philosophy, art, literature) by the “material base” (economic substructure) alone, that is manipulated and misapplied by dominating classes.*”

Volgens Therborn (1980:4) is Marx se siening dat : “ *Ideology is a process accomplished by the so-called thinker consciously, it is true, but with a false consciousness*”. Die hele gedagte rondom 'ideologie' is dus vir hom 'n valse werklikheid, en een wat verander moet word. Lenin verskil egter hiermee, en volgens Butler (1984:95) skryf hy aan die proletariaat ook ideologie toe: “ *...Lenin urges that the ‘independent ideology’ of the labour movement is ‘the set of those attitudes and beliefs which would best*

enable the workers to reconstruct society in their own interest". In hierdie twee opvattinge is daar beide die negatiewe en die positiewe teenwoordig, maar dit word steeds as die middel tot 'n doel gebruik.

Om verdere besprekings oor 'ideologie' as begrip te voer, en dan veral oor verskillende filosofiese opvattinge hier rondom, is vir die doel van hierdie studie onnodig. Genoegsaam is om te sê dat daar tans honderde, selfs duisende opvattinge daarvoor bestaan (Corbett, 1965:55).

Dat ideologie onlosmaaklik deel is van die mens se leefwêreld (De Villiers Human & Visagie, 2002:94), word nog verder in die volgende gedeelte uitgewys.

2.2 Die rol van ideologie

Die ervaring wat die mens van die werklikheid het, is kompleks en konkreet. Deurdat die mens sy nuwe ervarings as realiteit glo en vertrou, is hierdie die fundamentele raamwerk waardeur die mens homself in die wêreld posisioneer (Schoeman, 1995:49). Hierdie ervaring is diep persoonlik, maar wel verbind met die gemeenskap waarbinne die individu staan. As sulks kan sekere aspekte van 'n lewens- en wêreldbeskouing gedeel word, en is hierdie gemeenskaplike sienings dit wat die gemeenskap aanmekaar bind (Stoker, 1967:38).

Samelewings het hierdie kollektiewe gedagtes nodig om as groep te kan funksioneer, aangesien dit die dryfveer word om as groep 'n identiteit te behou en om te bestaan (Schoeman, 1997:7). Ook Althusser (1993: 54) sien die nodigheid van ideologieë binne 'n sameleving in: *It is as if human societies could not survive without these specific formations, these systems of representations (at various levels), their ideologies. Human societies secrete ideology as the very element and atmosphere indispensable to their historical respiration and life*".

Die manier waarop die ervaring van die lewens- en wêreldbeskouing in mense se lewens verkonkretiseer kan word, is deur middel van ideologie. Volgens hierdie beskouing is ideologie die manifestasie van die uiterste vooropgestelde idees wat in die etos van 'n gemeenskap voorkom. Hierdie ethos spruit weer op sy beurt uit die idee wat bestaan oor die oorsprong van alle dinge op 'n vlak waar niks dit vooraf kan gaan nie (Van Riessen, 1973:237).

Die omvattendheid en inklusiwiteit van die invloed wat ideologieë op die mens het, maak dit uiters moeilik om te kritiseer (Schoeman, 1995a:10). Voeg daarby dat die ideologiese realiteit kompleks is, en eerder gesien moet word as 'n netwerk van onderlinge verbintenisse as 'n eenvormige

en monolitiese krag (Visagie, 1995:3), en die kwessie van ideologiese kritiek word nog meer gekompliseerd. Dit is duidelik dat ideologie, alhoewel ontwikkel as nog 'n wetenskap, vandag al so deel geword het van die begrip oor die mens se bestaan, dat dit glad nie meer daarvan losgemaak kan word nie. Samelewing en ideologie is op 'n sekere vlak aan mekaar gebonde, juis omdat die mens die ideologie gebruik om sy samelewing te struktureer. Hierdie 'verweefdheid' word egter in sekere gedeeltes van die menslike bestaan geïgnoreer. Dit is veral die geval in die moderne wetenskap waar die wortels van 'n filosofiese onderbou – en dus ook die besef oor die invloed van ideologie – verlore geraak het.

2.3 Ideologie in die wetenskap

Hoewel alle vakwetenskappe op 'n filosofiese onderbou berus (Spier, 1972:138) het die opkoms van rasionalisme hierdie feit in onguns laat verval. Die ontwikkeling van die moderne wetenskap in die 17de eeu het gelei tot die relativering van algemeen aanvaarde waarhede van die tyd. Galileo se bevrraagtekening van die aarde as middelpunt van die skepping het gelei tot 'n denke waar waarheid op meetbare wetenskaplike feite (verkieslik wiskundig meetbaar) gegrond is (Pérez-Gomez, 1983:19). Volgens Strauss (2000:108) sou hierdie nuutgevonde en vermeende outonome instrument (dit is, die wiskundige wetenskappe) die menslike persoonlikheid bevry en die werklikheid rasionaliseer, waardeur die werklikheid ook deur die mens beheers en diensbaar gemaak kon word.

Met hierdie gedagte kom daar 'n skeiding tussen die filosofie en die wetenskap. Die wetenskap wat nou as outonoom beskou word, word ook teenoor filosofie gestel as dié rigting waar empiriese bewyse reg en verkeerd bepaal. Filosofie is dus nie meer nodig in die wetenskap om vrae te beantwoord nie, die wetenskap kan dit self doen. Hierteenoor hou filosofie nie op om die kwessie van die wetenskap te ondersoek nie: vanuit die filosofie word dan ook uiteindelik gewys dat die wetenskap nie so waardevry is as wat gereken word nie: alle kennis word beïnvloed deur die persepsie wat die individu van sy leefwêreld het (Schoeman, 1995:45). Die krisis is egter dat, hoewel hierdie siening in die filosofie bekend is, dit steeds deur die wetenskap geïgnoreer word. Vele wetenskaplikes weier om te aanvaar dat kennis nie waardevry is nie (Van der Vennen, 1975:107).

In die tweede helfte van die twintigste eeu is die '*objektief-neutrale registrasie van vermeende sintuiglik waarneembare feite*' of *sense-data*, vervang deur die "*erkenning van die rol van unieke historiese kontekste vir die onvermydelikheid van verstaan en interpretasie in 'n*

betekeniskonteks en ook vir die onherroeplike ingebed-wees van alle wetenskaplike aktiwiteite in breëre sosiale wetenskapspraktyke waarin dominante paradigmas die koers van ontwikkeling aandui” (Strauss, 2003:200). Hierdie historiese kontekste is eerder ’n posisionering in terme van die geskiedenis as ’n terugkeer na die filosofies gegronde oorsprong. Hoewel teoretici in die wetenskappe meen dat hulle ‘teoreties’ in hulle vakgebiede te werk gaan, is daar steeds geen aanduiding van die rol wat ideologie speel nie.

Om die invloed van ideologie in ’n wetenskap te kan uitwys, is dit nodig om te beseft dat daar meer as een vlak is waarop daar oor die wetenskap gedink kan word. Dit is hierdie ‘begrensing van kennismoonlikhede’ wat eintlik in die teorie ondersoek moet word (Visagie, 1990:43).

2.4 Herkenning van ideologie in die wetenskap

Die eerste stap wat die herkenning van die invloed van ideologie in ’n wetenskap bemoontlik, is om oor te gaan tot ’n teoretiese beskouing van die werklikheid. Volgens De Villiers Human & Visagie (2002:94) ontstaan teoretiese denke wanneer abstrak oor enige ‘aspekte van die wêreld’ gedink word: *“The theoretical mode of thinking is to be explained as embedded in the practical contexts of the life-world (in a sense similar to that in which Habermas uses the term). It is from these contexts that theoretical thinking proceeds and to them that it always returns. In this sense the practical may be said to enclose the theoretical”*. Dit veronderstel meer as dat ’n vakrigting bloot uit teorie en praktyk bestaan – dit gaan hier om die meta-vlak van enige gebied waar oor die grondmotiewe van die studierigting gedink word. Dit beteken verder dat elke vakrigting dus eintlik veronderstel is om die skakel met filosofie te behou, aangesien filosofie die ‘modus’ skep vir sulke denke (Botha, 1993:38).

Die tydsgees van die moderne wetenskap het veroorsaak dat vakrigtings alleen maar in hulself spesialiseer, en nie meer enige kontak met ander velde het nie (Goudappel, 1987:5). Dit beteken dat vele vakrigtings hulself net besig hou met die ‘praktyk’ van die wetenskap, en nie meer met die ‘teorie’ daarvan tegelyktydig nie. Dit verarm én belemmer die wetenskap self, want dit is juis deur die beperkings van ’n spesifieke veld te ondersoek, dat daar gepoog kan word om op ’n ‘dieper’ vlak te kyk na die kwessies wat die probleme veroorsaak (Visagie, 1990:115). In hierdie verband staan beplanning ook skuldig aan die ‘geïsoleerdheid’ van die tyd. Die argument is duidelik dat beplanning geweldig baat sal vind by die sinergie vanuit medewerking met filosofie.

Die werking van beplanning as interdisiplinêre vakgebied word beïnvloed deur die mens se siening van homself en sy gemeenskap (Steÿn, 1997:51), en dit is juis hierdie verskil in sienings wat die probleem veroorsaak. “*Planning is a concrete socio-historical practice, which is indivisibly part of social reality*” sê Albrechts (1999:598), en so moet dit ook optree. Tog neem beplanning as wetenskap nie genoeg kennis van die ideologiese dimensies van die mens se leefwêreld nie, alhoewel dit (ideologie) duidelik aan die samelewing gebonde is (Human, 1999:14). Visagie (1995:25) voorsien dat slegs ’n ideologiese model met genoegsame komplekse omskrywings van die normatiewe wanbalans van die kultuur en gemeenskap kan help om die spanning binne die Suid-Afrikaanse toestand van diskoerse te help oplos. Dit is nog veel meer van betrekking wanneer na die toestand van die beplanningspraktyk gekyk word.

’n Model word gebruik as ’n manier om na die wêreld te kyk (Goudappel, 1971:377), en kan dus ook gebruik word om die invloed van ideologie raak te sien. Die model wat Visagie (2004:70) voorstel vir die analisering van ideologie, is die Ideologiese Topografie van Moderniteit-model wat kan help om die veelvlakkigheid van ideologie te verstaan. Dit dien as ideologiese dieptemeter en kartografeerder van die verskillende invloede binne ideologie self. Hierdie model funksioneer egter steeds op teoretiese vlak, en Visagie se eie aanbeveling is dat daar dalk meer gekyk moet word na die voorsiening van ’n konkrete sosiale en historiese konteks. Beplanning funksioneer per definisie (Albrechts, 1999:598) binne hierdie genoemde konteks, maar tog word in praktyk nie veel gemaak van die bydrae wat filosofiese modelle kan lewer nie.

Die huidige probleem om ideologie in beplanning te herken, is deel van die oorspronklike siening dat beplanning ideologie-loos is (Taylor, 1998:34). Vervolgens word na hierdie ontwikkelings gekyk.

3. Beplanning

Oor die algemeen word dit aanvaar dat dit beplanners se doel in die wêreld is om ’n gelyke en menslike omgewing te skep (Peiser, 1990:497). Dit is in die manier waarop hierdie siening tot uitvoer gebring word, dat onderskei kan word tussen die verskillende benaderings in beplanning. Deur hierdie benaderings op ’n chronologiese tydlyn te plaas, is dit moontlik om ook die verandering ten opsigte van ideologiese ingesteldheid uit te wys. In die ontwikkeling van beplanning as wetenskap kan gesien word dat daar ’n definitiewe paradigma-verskuiwing in hierdie verband was.

3.1 Moderne ontwikkelings in beplanningsteorie

Voor die 1950's was die taak van die beplanner om planne te maak, om reëls te ontwerp om hierdie planne tot uitvoer te bring en om hierdie reëls toe te pas (Fainstein & Campbell, 1996:2). Patrick Geddes (1915:7), een van die aartsvaders in beplanning, se beginsel van *'survey before plan'* beteken dat die omgewing wel in ag geneem word, maar dit is steeds die beplanner se eksklusiewe reg om te besluit hoe die ontwerp vir die beplanning daar gaan uitsien. Die beplanner het geweet wat die mense wou hê, en hy met sy planne gesorg dat hulle dit ook kry: *"The planner, free from political interference, serenely sure of his technical capacities, was left to get on with the job"* (Hall, 1988:324).

Met hierdie 'bloudrukbeplanning' was die beplanner in absolute beheer. Selfs die politieke omgewing was onderhewig aan die beplanner se leiding. Dit was alles die gevolg van die onkreukbare oortuiging dat die beplanner die regte besluit sou neem – hy alleen (Taylor, 1998:8). Van ideologiese invloede was daar geen sprake nie, vanweë die feit dat die 'kennis' wat die beplanner gebruik as ideologie-loos beskou is.

Die 'babyboom' van die 1960's en 'n wêreldekonomie wat na die wêreldoorloë skielik weer begin groei het, het beplanning genoodsaak om van die statiese bloudrukbeplanning weg te beweeg. Beplanning verander vanaf 'n vaardigheid (gebaseer op persoonlike kennis oor hoe 'n stad behoort te funksioneer) na 'n oënskynlike wetenskap waar massas inligting bymekaar gebring en geanaliseer word. Beplanning word 'n sisteem, 'n stelsel wat gemonitor moet word (Hall, 2002:6). Die rol van beplanning word hiermee die monitering van hierdie stelsels en nodige aanpassing daarvan (Hall, 1996:5).

"Instead of the old master-plan or blueprint approach, which assumed that the objectives were fixed from the start, the new concept was of planning as a process, whereby programmes are adapted during their implementation as and when incoming information requires such changes" (Hall, 1988:329) Daar dit aanvaar word dat 'n sisteem, gegrond op wetenskaplike kennis, ideologie-loos is (Schuurman, 1980:9), word die invloed van ideologie steeds nie verreken nie.

Meyerson (1956:129) is een van die eerstes om die tekortkominge van die bloudrukbeplanning wat net op die langtermyn gefokus is, te besef, en stel 'n middelfstand-beplanning voor. Hierin word beplanning 'n rasionele model wat kontroleer en terugvoering gee. Die rasionele model sou vir die volgende paar dekades beplanning oorheers.

Ook vir Banfield (1959:139) is die rasionele proses die oplossing om beplanning van 'n middel tot by 'n doel te bring. Die ploeterkuns van Lindblom (1959:154) se inkrementalistiese besluitneming is, hoewel pragmaties, steeds gegrond op die veronderstelling dat 'n sisteem beplanning moet reguleer. Besluitneming word nou net gerelativeer tot die onmiddellike belang en invloed wat dit kan hê, maar dit bly steeds deel van 'n stelsel.

Beplanning is egter steeds gesien as vry van politiek. Die stelsel se analise kon steeds die politikus raad gee waaraan hy onderhewig moes wees. Die beplanner het basies twee rolle gehad: dié van sosiale wetenskaplike wat die werklikheid beskou en analiseer, en dié van ontwerper, wat vanuit die analyses die werklikheid probeer verander (Hall, 1988:330).

Die 'onbetrokke' beplanner (of soos Beckman (1964:260) dit stel, die beplanner as burokraat) se rol was om on-polities sy kennis in diens van die gemeenskap te stel, en politiek vir die politici te laat. Vir Davidoff en Renier (1962:11) was beplanning steeds 'n stel prosedures, maar hulle begin ook reeds ander elemente van beplanning raaksien, veral dat die waardes van en middele tot beplanning bymekaar gebring moet word. Hulle is dan ook aan die voorpunt om te erken dat beide feite en waardes in beplanning teenwoordig is. Webber (1963:107) se artikel oor omvattende beplanning en sosiale verantwoordelikheid begin al meer kyk na die rol wat die beplanner vir die regte van die individu in die gemeenskap kan beteken. Beplanning word hierdeur 'n proses waarmee die gemeenskap se geleentheid om self sy eie keuses te maak, versterk word. Hoewel die rol van waardes erken word, is daar geen verwysing dat dit deel van 'n ideologiese sisteem is nie.

Die stelsel van 'top-down' beplanning kon egter nie standhou teen die sosiale rewolusies van die 1960's en 1970's nie. Waar die gemeenskap voorheen tevrede was met die beleid dat die staat alle besluite neem (ook op beplanningsvlak) verander die Viëtnamoorlog, studente-opstande en 'civil rights movements' hierdie ingesteldheid van die gemeenskap. Nie net is die mense ontevrede met die besluite wat die regering tot dusver geneem het nie, maar hulle protesteer ook teen die sisteem wat namens hulle besluit. In beplanning word die aanname dat politiek niks met beplanning te doen het nie, verwerp (Hall, 1988:332).

Die hele proses van beplanning word hiermee omgekeer en geskied nou vanaf grondvlak boontoe (oftewel 'bottom-up'). En hoewel dit nou gaan oor die gemeenskap se waardes en behoeftes, word beplanning as instrument steeds gesien as ideologie-loos – 'n nalatenskap van die logiese positiwisme (Hall, 1988:333).

Niemand stel dit sterker as Davidoff (1965:283) in sy argument van 1965 dat die beplanner as ‘advokaat’ moet optree vir ‘pluralistiese beplanning’ nie. Vergete is die beginsel dat die beplanner se kennis genoegsaam is vir die gemeenskap – die beplanner word nou ’n fasiliteerder wat die gemeenskap moet help om ingeligte keuses te maak. Die beplanner mag steeds die kliënt beïnvloed, maar as advokaat en pleitbesorger is hierdie rol van die beplanner beperk tot die funksie om sy kennis ten behoeve van sy kliënt aan te wend. Etzioni (1967:217) se voorstel – om mense te betrek by die besluitnemingsproses deur ’n mengsel van die rasonele model en inkrementalisme te gebruik – probeer om daardeur groter konsensus binne ’n gemeenskap te bereik. Die model neem egter nie ideologiese verskille in ag nie.

Daar beplanning nie los staan van die werklikheid nie, lei die studente-opstande en politieke wantroue in die 1960’s daartoe dat die publiek al meer self betrokke wil wees by besluitneming (Steyn, 1996: 37). Arnstein (1969:217) sistematiseer publieke deelname as instrument om só konflik uit te skakel. Sy pleit vir volle burgermag waar die finale beslissingsmag by die burgers self gesetel is.

Die besef dat publieke deelname verband hou met konflikterende waardesisteme, word al meer besef. Klosterman (1978:37) stel dit baie duidelik dat beplanning normatief van aard is, en dus glad nie waardestry nie: beplanning is nou geen instrument meer nie, maar politiek: *“Widely assumed in planning practice and theory is the ‘instrumental’ view that planning can and must be limited to the ‘value-free’ consideration of alternative public policy means. However, value-free planning is impossible in principle because planning is essentially political”*.

’n Verskeidenheid beplanningsteorieë ontwikkel na 1970. Die rigtinggewende benaderings in die bedryf is steeds die rasonele benadering (Alexander, 1984:62), asook die ‘kritiese beplanning’-benaderings (Mäntysalo, 2002:417) en die vryemark-benadering (Fainstein & Fainstein, 1996:281). Hierdie teorieë gaan op verskillende maniere met die werklikheid om, en het elkeen ’n ander ideologiese onderbou, al word dit nie eksplisiet so gestel nie.

Na die afwenteling van mag na die publiek as sulks, kom daar ook ’n reaksie daarteen. Die NIMBY-sindroom (not-in-my-back-yard) is die gevolg, en die gemeenskap weier om nodige besluite rakende beplanning te neem. Niemand in die gemeenskap wil die verantwoordelikheid vir beplanning neem nie, en sonder konsensus kan geen besluit geneem of uitgevoer word nie (Dear, 1992:228). Konsensus is egter onmoontlik in ’n gemeenskap wat nie besef dat sekere verskille vanuit ideologiese onaanpasbaarhede spruit nie.

Forester (1982:67) wys daarop dat ‘mag’ vir die beplanner nou beteken om inligting te kan hanteer. Die verskillende benaderings tot beplanning het elk ’n eie manier waarop inligting deur die beplanner hanteer moet word en die rol wat die beplanner moet speel. Beplanners is steeds nie veronderstel om die mense se visies vir hulle te ontwerp nie, maar dit eerder vir hulle te vind. Juis hierin lê die grootste uitdaging (McClendon, 1991:206), aangesien dit makliker gesê as gedoen is.

In die 1990’s het die proses van beplanning (onder die invloed van die New Right-beweging) wegbeweeg van die konsep dat die staat ’n voorsiener is, na ’n meer entrepreneuriese benadering waar die staat die aktiwiteite van die gemeenskap koördineer en laat plaasvind (Albrechts, 2002:341). Die gaping tussen teorie, praktyk en beleid is egter nie deur die ‘New Right’ benadering in beplanning verbeter nie (Allmendinger, 2002:92).

’n Nuwe voorstel vir die hantering van beplanning ontwikkel ook uit die nadraai van die invloed van post-modernisme op beplanning (Taylor, 1998:154). Healey (1992:143) stel voor dat die kommunikatiewe benadering in beplanning gebruik word. Volgens die post-moderne paradigma van debat moet daar geargumenteer word oor wat gedoen kan en gedoen moet word, sowel as die hoe en hoekom dit gedoen moet word. Die krisis kom egter by die voorwaardes wat vir so ’n ‘gesprek’ nodig is. Healey (1992:160) self sê dit is net suksesvol: “*so long as the processes of internal critique are kept constantly alive; if what Habermas calls ‘the lifeworld’ is constantly brought into the collective thinking about ‘acting in the world’ in respect of common affairs; and if the communicative effort of mutual understanding is sustained as a critical as well as a creative process*”. Sonder ’n besef van die diepliggende rol wat ideologiese sienings hierin speel, is sulke ‘*mutual understandings*’ baie moeilik om te verwesenlik.

Die kommunikatiewe model is dus ’n vervolg op die prosedurele beplanningsteorie. Die feit dat Habermas se ideaal vir ’n proses van besluitneming so sentraal in die model staan, maak dit ’n vorm van ‘ideale rasonale beplanning’ – dus byna net ’n voortsetting van die siening van 30 jaar gelede waarvolgens beplanning deur rasionaliteit bedryf kan word (Taylor, 1998:153).

In die geweldige verskeidenheid benaderings wat tans oor beplanning bestaan, is dit duidelik dat beplanning in minder as 50 jaar van ’n waardestryd en politiek-lose profesie ontwikkel het tot een waar sommige wetenskaplikes erken dat dit juis hierdie elemente is wat die hele proses

vorm, maar die verwantskap tussen ideologie, waardes en beplanning word nog nie genoegsaam uitgewys nie. Tans is die kommunikatiewe model een van die toonaangewende teorieë vir beplanning, alhoewel daar in die praktyk nie soveel sukses mee behaal word nie. Die probleem is egter dat alle probleme nie altyd net ideologies van aard is nie en opgelos kan word sonder om in die moeras van ideologieë te verval. Dit word vervolgens bespreek.

3.2 Kommunikatiewe model en ideologie

Volgens Voogd (1998:18) is die inherente paradoks van die kommunikatiewe model daarin geleë dat die mens nie in alle prosesse wat sy lewe beïnvloed kan optree of betrokke raak nie. Die betrokkenheid van die individu in die sisteem gaan ook nie noodwendig help om die probleme op te los nie. Die deelname van die individu moet uiteraard gebalanseer word deur die betrokkenheid van die owerhede: *“But neither can planning be an – equally one-dimensional – collection of institutionalized citizen participation structures. The communicative planning paradox suggest that for operational reasons ‘participation’ should go hand in hand with ‘representation’. This implies an acknowledgement of the important role of superimposed authorities for planning, both as an arena where conditions (rules, regulations, plans) are shaped for dealing with social dilemmas”* (Voogd, 1998:23).

Hierdie standpunt word bevestig deur Sager (2002:367) wat daarop wys dat besluitneming en beraadslaging nie op dieselfde vlak funksioneer nie (*‘deliberative planning’* en *‘decision making’*). As al die voorwaardes vir beraadslaging of deelnemende beplanning gevolg word, sal net in ’n perfekte wêreld ’n besluit geneem kan word (Sager, 2002:372). Ook die voorwaardes vir ’n dialoog word beïnvloed deur die verskillende sienings van die deelnemers (dit wil sê, ideologie) en kan nooit werklik ‘gelyk’ gestel word nie (Sager, 2002:374).

Albrechts (2004:750) waarsku teen ontwikkelings wat al hoe meer probeer om ‘direk demokraties’ te wees en die fokus al hoe meer plaas op debat, publieke deelname en die verantwoordelikheid van die gemeenskap. Selfs met die beste bedoelings word hierdie ‘demokratiese’ publieke deelname al hoe meer gebaseer op die kennis en vaardighede wat net die hoogs-opgeleide persone in die gemeenskap besit. Dit kan tot gevolg hê dat bestaande sosio-ekonomiese ongelykhede net so oorgedra word tot politieke ongelykhede.

Vir Udy (1999:44) moet beplanning gebruik word om die vryheid van die mense vir wie beplan word, te verseker. Dit is veral nodig omdat prosesse wat ontwerp word ten einde mense die mag te gee om hulle eie besluite te neem, deur deelname aan die stelsel in praktyk (soos in die Verenigde State van Amerika) daardeur ‘magteloos’ gelaat word (Heskin, 1980:59).

Om van die ‘mag’ weer aan die beplanner terug te gee, meen Flyvberg (2002:361) dat die beplanner ’n standpunt moet inneem binne die beplanningsproses. Beplanners moet leer om te werk met wat werklik gebeur met die kennis wat hulle besit. Die krisis in die werklikheid is dat daar ’n ‘grys’ area is tussen ‘rasionaliteit’ en ‘mag’ wat daartoe lei dat beplanning nie die verhouding tussen die twee ondersoek nie (Flyvberg, 2002:355). *“Rather than a neutral eunuch, the planner him- or herself is a strong partisan for certain outcomes as opposed to others, for the interests of some groups over others, for some styles of governance, for some concepts of justice, some patterns of future development and so on”* (Albrechts, 2003:252).

Die kommunikatiewe model werk dus goed in teorie, maar in praktyk is gevind dat daar te veel struikelblokke is (Albrechts, 2002:343). Dit is veral in die publieke deelname proses self waar die probleme met die model duidelik waarneembaar is, aangesien sukses met publieke deelname direk verwant is aan die erkenning dat daar ideologiese verskille bestaan in dit wat die mense van die deelname verwag (Stejn, 1998:5).

Hoewel daar op vele plekke in die teorie aandag gegee word aan die kwessie van botsende belange in publieke deelname en hoe dit hanteer moet word, is daar weinig verwysing na ’n manier waarop beplanners kan gaan kyk na wat die oorsprong van hierdie verskille is. Dit sou tog behulpsaam wees vir die oplos van hierdie probleme as besef kan word op watter vlak die botsings is, of hoekom dit plaasvind. ’n Ideologies-kritiese model sou in hierdie geval (weereens) nuttig te pas kom.

3.3 Probleme in die praktyk

In die praktyk in Suid-Afrika is dit dikwels mense met geen idee van die gemeenskap waarbinne hulle werk nie, wat die beplanningsprosesse lei. Netjiese teoretiese modelle en riglyne word ontwerp, maar die eintlike deelnemers kry nie werklik deel in die proses nie, en dus ook nie die mag wat hulle veronderstel is om daardeur te kry nie (Heymans, 1994:3). *“In fact, a lot of conflict is generated by the efforts to improve social conditions themselves because the different parties have different ideas about what should be changed and how”* (Van Niekerk, 1995:132).

Die vraag moet gevra word of beplanners werklik in staat is om die belange van die mense waarmee gewerk word te kan verstaan en in beplanningsdoelwitte te omskep (Badenhorst, 1992:25). Selfs binne etniese groepe is dit net sekere gedeeltes van behoeftes en waardes wat oorvleuel (Klitgaard, 1994:484). Hoeveel te meer nog as die beplanner uit 'n totaal ander leefwêreld kom. Dit is bekend dat die Weste min sukses gehad het in die poging om Afrika te ontwikkel. Gedeeltelik is dit die gevolg van aksies wat van een wêreld na 'n ander oorgedra is, sonder om werklik te gaan kyk na wat nodig is (Van Niekerk, 1995:132).

Beplanning in Suid-Afrika kan nie meer bekostig om hierdie fout te herhaal nie. Daar is genoeg ander wesenlike probleme wat opgelos moet word, sonder om enige tyd met futiele oefeninge te spandeer. Een van die grootste struikelblokke in beplanning in Suid-Afrika vandag, is juis die tyd-kwessie. Waar soortgelyke beplanningsprosesse (die Geïntegreerde Ontwikkelingsplanne of 'Integrated Development Plans' of 'IDP's') in Brittanje aangepak word, het dit etlike jare geneem om af te handel, maar in Suid-Afrika moet dit (met 'n veel kompleksere gemeenskap en agtergrond) in enkele maande gebeur (Talbot, 2000:330). Dit maak die aandrag op 'n effektiewe beplanningsproses des te meer noodsaaklik. Die enigste hoop hiervoor is indien die probleemkwessies tot op die been oopgevlak word, sodat op die kern van die probleem gefokus kan word, en alle partye ooreenstemming kan bereik oor wat gedoen behoort te word. Dit is alleen moontlik as beplanningskwessies geanaliseer word om te bepaal op watter vlak die probleem lê: bloot 'n fisiese tekort, of ideologiese verskil.

Filosofie moet nie net as vak gebruik word nie, maar as lewenshouding, sê Goudappel (1973:5). Deur 'n her-integrasie van beplanning en filosofie sal daar vir die vakgebied van beplanning heelwat nuwe moontlikhede van probleemoplossing geskep word. Die probleem is dat beplanners óf nie weet hoe om dit te doen nie, óf gewoon nie belangstel om dit te doen nie (Steyn, 1997:51). Tog is daar al konsepte vanuit die beplanning ontwikkel om juis hierdie kwessie aan te spreek, byvoorbeeld die Urbanistiek-konsep soos ontwikkel deur H.M. Goudappel (Goudappel, 1981:134). Hierdie konsep is eenvoudig genoeg van aard dat beide beplanners en die publiek dit kan gebruik, en tog kompleks genoeg ontwikkel dat dit vanuit 'n filosofiese oogpunt ook bruikbaar is. Vervolgens word meer hieroor gesê.

4. Die Urbanistiek-konsep

Die geweldig gekompliseerde en steeds meer gefragmenteerde sienings oor wat beplanning is of behoort te wees, dreig om die groter geheel

waaroor beplanning gaan, verlore te laat raak (Goudappel, 1987:7). Die Urbanistiekonsep van Goudappel kan gebruik word om die hele proses van beplanning (beide die ‘filosofiese teorie’ en ‘praktyk’) weer in geheel te beskou. Urbanistiek poog dus om ’n werk- en sienswyse te bied met betrekking tot die verhouding tussen die mens en sy leefomgewing, en hoe dit in die praktyk toegepas kan word (Goudappel, 1984:2). Dit is egter die analitiese moontlikhede van praktiese probleemoplossing op ’n teoretiese vlak met ’n ideologiese onderbou, wat spesiale aandag moet geniet.

4.1 Ontwikkeling en uiteensetting van die konsep

Die urbanistiek is ontwikkel vanuit die grondslag dat denke en handel oor die ruimtelike omgewing in samehang bespreek moet word. Dit is ook nodig omdat die mens met sy samelewing en die prosesse wat in hierdie leefwêreld afspeel, tog sentraal in beplanning behoort te staan (Goudappel, 1980:480).

Urbanistiek is ’n konsep omdat ’n konsep niks verklaar of universele oplossings gee nie, maar alleen voorwaardes skep vir die soeke na agtergronde en wetmatighede (Goudappel, 1980:480). Die invulling van die konsep het te make met persoonlike opvattinge, wêreldbeelde, ervarings en verwagtinge (Goudappel en Wessels, 1982:4). *“Urbanistiek is eerst en vooral een denk- en handelingskader en pretendeert geen nieuwe discipline te zijn. Haar benaderings moge op de grondslagen van wetenschapsbeoefening berusten, ze is self geen wetenschap. Zij is intermediair, of, zoals Van Peursen dit noemen, een schanierkategorie; het draaipunt waarin achtergronden, methoden, technieken, beleidsvorming en bestuur samenkomen en ook daadwerkelijk elkaar beïnvloeden.”* (Goudappel, 1976:423)

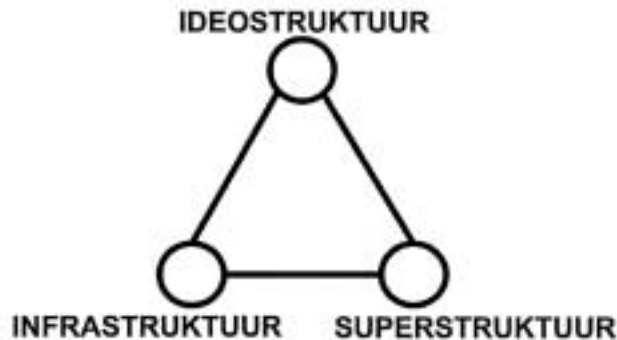
Die woord ‘urbanistiek’ is ook nie vreemd in die Dietse tale nie. De Casseres het dit alreeds in 1933 voorgestel as ’n alternatief vir die woord ‘stedenbouw’, en wou dit ontwikkel tot ’n *“pragmatiese wetenskap, in zoverre zij algemeen nuttige doeleinden voor de gemeenschap nastreeft”* (Goudappel, 1976:420).

In Urbanistiek word onderskei tussen die denkraamwerk of denkkader (reflection) en handelingsraamwerk of handelingskader (action) (Stejn, 1989:14).

Binne die denkkader (figuur 1.1), waar die teorie van beplanning tuis behoort, word onderskei tussen drie vlakke waarop ’n probleem benader kan word:

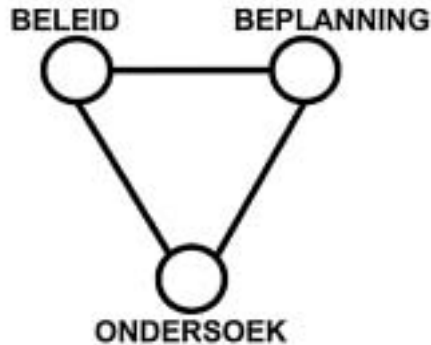
- Die INFRASTRUKTUUR-vlak, die mees basiese vlak wat kyk na die fisiese voorkoms van dinge en gebeure. In die geval van beplanning kan dit gesien word as die geboude artefakte van die omgewing.
- Die SUPERSTRUKTUUR-vlak, wat een stap meer gevorderd is, en na die organisering en funksionering van die infrastruktuur kyk.
- Die IDEOSTRUKTUUR-vlak, waar die dieper agtergronde in die filosofiese, ideologiese en religieuse vlak ondersoek word (Goudappel, 1985:180).

Hierdie drie vlakke kan ook gesien word as die vrae ‘wat?’ (infrastruktuur), ‘hoe?’ (superstruktuur) en ‘waarom?’ (ideostruktuur) (Stejn, 2002:2), en is besonder handig om beplanningskwessie (prakties, teoreties en ideologies) te klassifiseer. Hiermee word dit duidelik of ’n probleem bloot op infrastruktuur-vlak lê (en dus eenvoudig is om op te los); of ’n superstruktuur-probleem is (al meer gevorderd, maar steeds moontlik om selfs in ’n diverse gemeenskap op te los sonder te veel probleme); en of dit ’n ideostruktuur-probleem (en dus fundamenteel van aard) is.

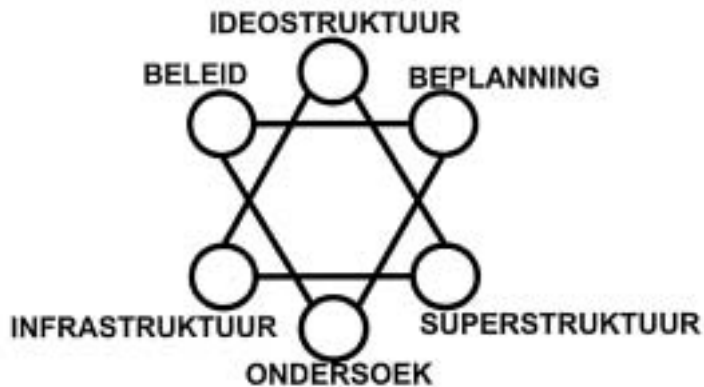
Figuur 1.1: Die denkkader (Goudappel, 1980:486)

Die handelingsraamwerk (figuur 1.2) word weer onderverdeel in die drie vlakke van ondersoek, beleid en beplanning (Goudappel, 1980:486).

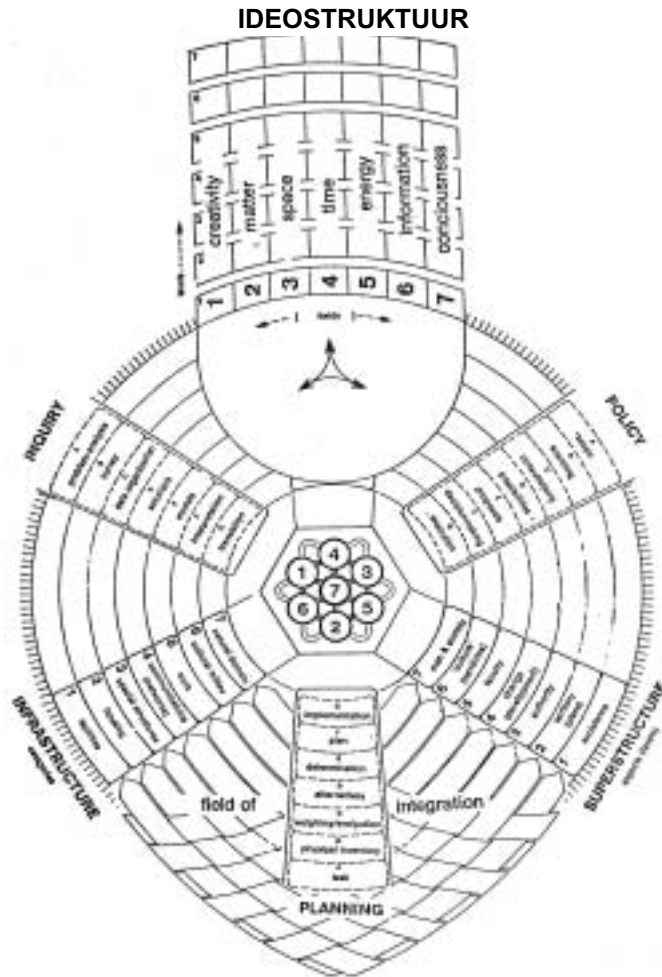
Figuur 1.2: Die handelingskader (Goudappel, 1980:486)

Die urbanistiekonsep bestaan uit die samevoeging van hierdie twee konsepte, naamlik denke en handeling, in die praktyk (figuur 1.3). In die geheel kan hierdie twee kaders as volg bo-oor mekaar geplaas word: (Goudappel, 1980:486)

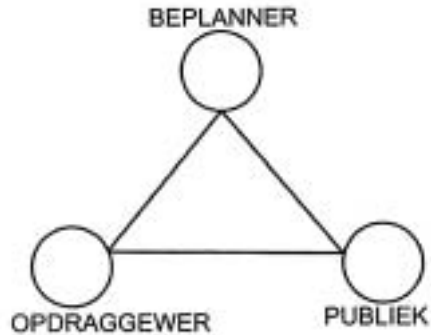
Figuur 1.3: Die integrasie van die denk- en handelingskader (Goudappel, 1980:486)

Al hierdie aspekte kan elk in sewe verdere vlakke verdeel word. Die erkenning van die rol wat ideologie speel in beplanning is dus ingebed in die konsep. Die verdere uitbouing van die konsep om kreatief die werklikheid te probeer aanspreek, word in figuur 1.4 aangetoon.

Figuur 1.4: Die verdere integrasie van die denk- en handelingskader (Goudappel, 1980:486)

Die beplanner is maar net 'n rolspeler in die besluitnemingsproses by beplanning saam met die besluitnemers (owerheid of opdraggewer) en die publiek (sien figuur 1.5). [[In hierdie skema van Goudappel is die rol van 'n vierde belangegroep, naamlik die natuurlike omgewing, nie verreken nie. In die moderne tyd van volhoubaarheid is die natuur egter die verborge vennoot ('*silent partner*') wie se belange deur al drie die partye verteenwoordig behoort te word.]]

Figuur 1.5: Die rolspelers in beplanning (Goudappel, 1982:44).

4.2 Urbanistiek se bydrae tot beplanning

Die bydrae wat urbanistiek tot beplanning lewer, is 'n konsep waarbinne die verskillende probleemkwessies geanaliseer kan word – nie net op 'n handelingsvlak nie, maar ook in die manier hoe daarvoor gedink word. *“Vir beplanning word basisaktiwiteite soos die oor en weer vertaling van mekaar se gedagtes asook die konseptualisering van sulke gedagtes in vorme en ontwerpe gebruik gemaak. Daarby moet sodanige planne gekoördineer word vir aanvaarding deur die verskillende akteurs (bestuur, burgery en deskundiges) op die vlak van die denkkader”* (Stejn, 1989:24). Dit kan net gebeur as hierdie ‘vertaling’ van so aard is dat elke mens kan weet waar hy in die proses inpas

Urbanistiek is nie 'n resepteboek van hoe om die wêreld te sien nie, maar eerder 'n ‘stukkie gereedskap’ om 'n eie wêreldbeeld te bou en daardeur te erken dat 'n mens op 'n bepaalde manier te werk gaan om dit te doen (Goudappel, 1999:7). Vir Goudappel (1988:4) gaan die wêreldbeeld oor die persepsie van die werklikheid, dus oor die manier waarop die mens of die gemeenskap van vandag op bepaalde situasies reageer.

4.3 Urbanistiek in beplanningspraktyk

Mense se besluite, houdings en gedrag is in 'n groot mate vir die ruimtelike ordening van strukture verantwoordelik (Lazenby *et al*, 1991:48) en daarom is dit nodig om te gaan kyk na wat mense hierin

beïnvloed. Volgens Steyn (1989:24) is dit veral in publieke deelname handig om die verskillende rolspelers in beplanning by mekaar uit te bring. Urbanistiek kan dan as die ‘spelreëls’ in hierdie ‘spel’ van onderhandelinge gebruik word. Urbanistiek “*maak dit moontlik om te onderskei tussen die groot aantal faktore wat sake kompliseer*”. Suid-Afrika met sy unieke situasie wat beplanning aanbetref, kan moontlik hierdie konsep goed gebruik.

Op die mees basiese vlak, is een van die groot probleme tog die verskil tussen die beplanner se agtergrond en ingesteldheid teenoor die mens vir wie daar beplan moet word. Op ’n ander vlak is dit ook nuttig om die probleme waarmee beplanning in Suid-Afrika vandag gekonfronteer word, op die denkkader-vlak te analiseer. Hierdeur word meer duidelikheid oor die probleem waarmee gewerk word, verkry.

Neem byvoorbeeld die kwessie van die voorsiening van basiese dienste (soos elektrisiteit) aan ’n gemeenskap. Op die eerste vlak van infrastruktuur is die voorsiening van elektrisiteit maklik om op te los: x aantal mense gebruik y eenhede krag, dit wil sê ‘ z ’ hoeveelheid krag moet voorsien word. Dit los die ‘wat?’ vraag van die probleem op. Die ‘hoe?’ vraag van die superstruktuur kan ook relatief maklik beantwoord word. Verskillende ingenieurs sal moontlik verskillende oplossings hê vir hoe die verspreidingsnetwerk vir die krag ontwerp behoort te word en by die groter geheel moet inskakel, maar uiteindelik sal die mees effektiewe ontwerp voldoen.

Dit is egter by die ‘waarom?’ vraag waar die grootste krisis lê. Op ideologiese vlak beteken basiese dienste verskillende dinge vir verskillende mense. Vir die Marxis is basiese dienste ’n reg wat elke mens het om gratis te ontvang, terwyl die kapitalis dit as ’n kommoditeit sien waarvoor elke mens moet betaal om te ontvang. Selfs in hierdie eenvoudige voorbeeld kan gesien word dat daar ’n definitiewe verskil is in siening oor selfs net die voorsiening van elektrisiteit, en dat hierdie houdings van mense natuurlik ook die beplanningsproses self gaan beïnvloed.

Natuurlik is hierdie voorbeeld uiters vereenvoudigd gestel. Vanuit ’n dieper filosofies – oftewel, ideologies-kritiese – beskouing, is daar wel meer op die spel. Binne elk van hierdie vlakke kan nog dieperliggende invloede geïdentifiseer word, wat weer opsigself kan aanspraak maak op ’n dieper analise, *ad infinitum*. Selfs met die identifisering van sekere hipernorme (byvoorbeeld, vir Marxisme kan totalitêre staatsbeheer, wat gegrond is op die hipernorm van ’n sosiale geheel uitgewys word teenoor

kapitalisme se individuele vryheid wat gegrond is op die hipernorm van individualiteit) is daar steeds vlakke waar beide hierdie standpunte positiewe en negatiewe reaksies kan uitlok. Vir die doel van hierdie oefening is dit egter nie nodig om te veel in die katakombes van die ideologie-kritiek verlore te raak nie, maar dit uiters nodig om te besef dat dit wel bestaan. Dit is ook die beplanner se posisie ten opsigte van die sisteem waarbinne gewerk word (en dan veral ook die politieke sisteem) wat hierdie onderskeid noodsaak.

5. Slotopmerkings oor ideologie in beplanning

In die Suid-Afrikaanse beplanningswêreld, waar soms van alles politiek gemaak kan word, help dit om te onderskei op watter vlak die probleem lê en dit daar aan te spreek. Hierdie 'politiek' is by uitstek teenwoordig in die publieke deelname of kommunikatiewe proses wat in elke nuwe beplanningswet sedert 1994 ingeskryf is. Dit skep die moontlikheid vir ideologiese botsings in beplanning in Suid-Afrika tussen veral die ondersteuners van die vryemark teenoor die ondersteuners met 'n sosialistiese benadering. Sou die probleem dus prakties of teoreties wees, kan die beplanner as tegnikus of fasiliteerder optree en die probleem saam met die ander rolspelers oplos. As die probleem op 'n ideologiese vlak is, kan die beplanner slegs die gevolge van 'n besluit uitwys, asook die houding van die publiek ten opsigte van die saak deurgee in sy verslag. Die finale besluit berus egter by die besluitnemer, wat dan ook die verantwoordelikheid vir die ideologiese aard daarvan moet aanvaar. In die ideale demokratiese bestel, waar die politiek deur die denkende en ingeligte massa bestuur word, sal die verkeerde beplanningsbesluit in die politieke proses deur middel van regstelling, of vervanging van die besluitnemers, in ewewig met die publiek se siening gebring word.

Ideologie, en die teenwoordigheid daarvan in die alledaagse lewe, moet vir die beplanner duidelik word, sodat besluite op alle vlakke aan die oorspronklike rede van stadsbeplanning voldoen: om vir alle mense 'n beter toekoms te skep, onafhanklik van die modewoorde, politieke partye aan bewind of ekonomiese modelle. Daarom moet beplanners nie net die teenwoordigheid van ideologie erken nie, maar ook dienooreenkomstig optree.

Bibliografie

ALBRECHTS, L. 1999. Planners as Catalysts and Initiators of Change: The New Structure Plan for Flanders. *European Planning Studies*. Vol 7(5) :587-603.

- ALBRECHTS, L. 2002. The Planning Community Reflects on Enhancing Public Involvement. Views from Academics and Reflective Practitioners. *Planning Theory & Practice*. Vol 3(3): 331-347.
- ALBRECHTS, L. 2003. *Reconstructing Decision-making: Planning versus Politics*. London: Sage
- ALBRECHTS, L. 2004. Strategic (spatial) planning reexamined. *Environment and Planning B. Planning and Design*. No 31: 743-758.
- ALEXANDER, E.R. 1984. After rationality, What? *APA Journal*. Winter:62-69.
- ALLMENDINGER, P. 2002. *Planning Theory*. London: Belgrava
- ALTHUSSER, L. 1993. *Essays on ideology*. London: Verso
- ARNSTEIN, S R. 1969. A ladder of citizen participation. *American Institute of Planners Journal*. Vol 35(4):216-224.
- BADENHORST, M.S. 1992. *Stads- en streekbeplanning in die Nuwe Suid-Afrika: Utopiese ideale en Azaniese realiteite*. Intreerede gelewer op 27 Augustes 1972 by die aanvaarding van Hoofskap van die Departement Stads- en Streekbeplanning, Fakulteit Natuurwetenskappe aan die Universiteit van Pretoria, Pretoria.
- BANFIELD, E.C. 1959. "Ends and Means in Planning". In: Faludi, A., *A Reader in Planning Theory*. Oxford: Pergamon Press. 1973:139-149.
- BECKMAN, N. 1964. The planner as bureaucrat. In: Faludi, A., *A Reader in Planning Theory*. Oxford: Pergamon Press. 1973:251-263.
- BOTHA, M.E. 1993. The mediating role of metaphor and analogy in the relationship between science and religion. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*. 29(3):36-50.
- BUTLER, C. 1984. *Interpretation, deconstruction and ideology*. Oxford: Oxford University Press.
- CORBETT, P. 1965. *Ideologies*. London: Hutchinson & Co Publishers.
- DAVIDOFF, P. 1965. Advocacy and Pluralism in Planning. *Journal of the American Institute of Planners*. 31(4):331-338.
- DAVIDOFF, P & REINER, T A. 1962. A Choice Theory of Planning In: Faludi, A., *A Reader in Planning Theory*. Pergamon Press, Oxford. 1973:11-40.
- DEAR, M. 1992. Understanding and overcoming the NIMBY syndrome. *APA Journal*. Summer: 288-300.
- DE VILLIERS HUMAN, S. en VISAGIE, J. 2002. Reception, deception, illusion, magic: feminism and theoretical practice. *Acta Academica*. Supplementum 1: 91-112.
- DRUCKER, H.M. 1974. *The political uses of ideology*. London: Macmillan Press.
- ETZIONI, A. 1967. Mixed-scanning: A 'third' approach to decision-making In: Faludi, A., *A Reader in Planning Theory*. Oxford: Pergamon Press. 1973:217-229.
- FAINSTEIN, S & CAMPBELL, S. 1996. *Readings in Urban Theory*. Oxford: Blackwell.
- FAINSTEIN, S.S. en FAINSTEIN, N. 1996. City Planning and Political Values: an Updated View. In: *Readings in Urban Theory*. Oxford: Blackwell.
- FOLEY, D.L. 1959. British Town Planning: One Ideology or Three? In: Faludi, A., *A Reader in Planning Theory*. Oxford: Pergamon Press. 1973:69-93.

- FORESTER, J. 1982. Planning in the face of power. *APA Journal*. Winter: 67-77.
- FLYVBJERG, B. 2002. Bringing Power to Planning Research. *Journal of Planning Education and Research*. Vol 21: 353-366.
- GOUDAPPEL, H.M. 1971. Modellen in de Urbanistiek. *Stedebouw en Volkshuisvesting* Vol 52 (9) 376-381.
- GOUDAPPEL, H.M. 1973. *Handelen in onzekerheid*. Intreerede by Vakgroep Urbanistiek en Ruimtelijke Organisasie. Afdeling Bouwkunde, Technische Hogeschool, Eindhoven.
- GOUDAPPEL, H.M. 1976. *Urbanistiek; een ander perspektief voor planologie en stedebouwkunde*. TNO – Projek 4(12): 420-427.
- GOUDAPPEL, H.M. 1980. Urbanistiek: een inleiding. *Stedebouw en Volkshuisvesting*. Vol 61(9): 479-490.
- GOUDAPPEL, H.M. 1981. Urbanistiek as spel en instrument: 'n weerwoord op gewaardeerde kritiek. *Stedebouw en Volkshuisvesting*. Vol 62(3):134-140.
- GOUDAPPEL, H.M. 1982. Bouwkunde-techniek: Urbanistiek, bestand teen onderhandel. In: Veldhuisen, K.J. et al., *Onderhandel en ruimtelike planning*. Utrecht: Scheltema en Holkema B.V.: 33-50.
- GOUDAPPEL, H.M. 1984. De “Werelden” van onze Gelaagde Werkelijkheid. In: *de Draad, s.l.*
- GOUDAPPEL, H.M. 1985. Urbanistics: A way to a new understanding of man's relationship with the environment. *Man-environment Systems*. Vol 15(5 en 6):179-184.
- GOUDAPPEL, H.M. 1987. Filosofie in/van De Praktijk van het Dagelijks Leven. *Open Filosofiese Hogeschool*. Vol 4: 1-12.
- GOUDAPPEL, H.M. 1988. *Modellen en Beleid*. Referaat gelewer by kongres “De werkelijkheid van het Model” op 22 Maart. Utrecht.
- GOUDAPPEL, H.M. 1999. *Urbanistiek; terugblik als vooruitblik*. Referaat gelewer by Urbanistiek-Simposium op 9 Desember, Tegniese Universiteit Eindhoven.
- GOUDAPPEL, H.M. en WESSELS, H. 1982. *De Mens en Hun Ruimte*. Kollege diktaat vir kursus 7B010, Diktaat Nr 7.031, Vakgroep Urbanistiek en Ruimtelike Organisasie. Afdeling Bouwkunde, Technische Hogeschool Eindhoven, Eindhoven.
- HALL, P. 1996. *Reflections Past and Future on Planning Cities*. Referaat gelewer by Internasionale Beplanningskongres, Perth.
- HALL, P. 1988. *Cities of Tomorrow*. Oxford: Basil Blackwell.
- HALL, P. 2002. Planning the Millennial Prospect. *Stads- en Streekbeplanning*. Vol 45:5-11.
- HEALY, P. 1992. Planning through debate: The communicative turn in planning theory. *Town and Regional Planning*. Vol 63(2) :143-162.
- HESKIN, A.D. 1980. Crises and response. *APA Journal*. January: 50-63.
- HEYMANS, C. 1994. Setting agendas where the issues are: The developmental limits and possibilities of local-level urban planning and management processes. *Development Southern Africa*. Vol 11 (1):1-15.

- HUMAN, E.S. 1999. *The picaresque tradition: feminism and ideology critique*. DPhil in History of Art, UOVS.
- KLITGAARD, R. 1994. Bribes, tribes and markets that fail: Rethinking the economics of underdevelopment. *Development South Africa*. Vol 11(4) :481-493.
- KLOSTERMAN, R E. 1978. Foundations for normative planning. *Journal of the American Institute of Planners*. Vol 49 No 1:37-46.
- LAZENBY, J.A.A., SENEKAL, W.F.S. & VISAGIE, P J. 1991. 'n Paradigma met 'n menslike gelaat in die Stedelike Geografie. *Acta Academica*. Vol 23(1): 42-54.
- LEATT, J. ET AL. 1986. *Contending ideologies in South Africa*. Kaapstad: Philip Publishers.
- LINDBLOM, C E. 1959. The Science of "Muddling Through". In: Faludi, A., *A Reader in Planning Theory*. Pergamon Press, Oxford. 1973:151-170.
- MÄNTYSALO, R. 2002. Dilemmas in Critical Planning Theory. *Town Planning Review*. Vol 73(4):417-436.
- McCLENDON, B. 1991. Customer service – a new philosophy towards effective city planning. *APA Journal*. Spring. Vol 57(2): 205-211.
- MEYERSON, M. 1956. Building the Middle-range Bridge for Comprehensive Planning. In: Faludi, A., *A Reader in Planning Theory*. Oxford: Pergamon Press. 1973:127-138.
- PEISER, R. 1990. Who plans America? Planners or Developers? *APA Journal*. Autumn:496-503.
- PÉREZ-GÓMEZ, A. 1983. *Architecture and the Crisis of Modern Science*. Cambridge: MIT.
- SAGER, T. 2002. Deliberative Planning and Decision Making. *Journal of Planning Education and Research*. Vol 21: 367-378.
- SCHOEMAN, P.G. 1995. Ideology and other "belief systems". *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*. 31(1 & 2):38-53.
- SCHOEMAN, P.G. 1995a. The Christian and ideology. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*. 31(3 & 4):10-19.
- SCHOEMAN, P.G. 1997. *Ideology, Culture and Education*. Bloemfontein: Tekskor.
- SCHURMAN, E. 1980. *Techniek: Middel of Moloch?* Kampen: J H Kok.
- SMITH, J.H. & LUBBE, J.J. 1991. Ideologie en Teologie. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*. 27(3):109-138.
- SPIER, J.M. 1972. *Oriëntering in die Christelike Wysbegeerte*. Bloemfontein: Sacum.
- STEYN, J.J. 1989. Publieke deelname as 'n Kulturele determinant in Beplanning binne die Denkkader van die Urbanistiekonsept. Ongepubliseerde proefskrif vir PhD in Stads- en Streekbeplanning aan die UOVS.
- STEYN, J.J. 1990. *Ruimte vir Toekomstige Beplanning vir Mense*. Referaat in Konferensie '90 SAISS:1-12.
- STEYN, J.J. 1996. Publieke Deelname: 'n Tegniek, 'n Proses of 'n Geloof? *Stads- en Streekbeplanning*. Vol 41(1) :37-42.
- STEYN, J.J. 1997. Enkele riglyne vir 'n Christelike benadering tot Stads- en Streeksbeplanning. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*. Vol 33(1 & 2):51-64.

- STEYN, J.J. 1998. *Public Participation in South Africa: A Fact, a Theory or an Ideology?* Referaat gelewer by Oxford Planning Theory Conference 2-4 April 1998 by Oxford Brookes Universiteit.
- STEYN, J.J. 2002. *A Place in the Sun for South African Identities in an Age of Globalization.* Referaat gelewer by die "Planning Africa Conference 2002: Regenerating Africa through Planning 17-20 Sept. Durban.
- STOKER, H.G. 1967. *Oorsprong en Rigting.* Vol. 1. Kaapstad: Tafelberg.
- STRAUSS, D.F.M. 2000. Basiese wetenskapsbeoefening in die geesteswetenskappe: uitdagings, verwagtinge en knelpunte. *Acta Academica.* Vol 32(2) 104-144.
- STRAUSS, D.F.M. 2003. Diversiteit en Wetenskapsbeoefening. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe.* Vol 43(3 & 4): 200-214.
- TAYLOR, N. 1998. *Urban Planning Theory since 1945.* London: Sage.
- TALBOT, J. 2000. Undoing the Apartheid city. *Town and Country Planning.* Vol 69 (11):329-333.
- THERBORN, G. 1980. *The ideology of power and the power of ideology.* London: Verso.
- UDY, J.M. 1999. Planning to enhance the liberty of the planned. *Ekistics.* Numbers 394-396: 44-52
- VAN DER VENNEN, R.E. 1975. Is scientific research value-free? *Journal of the American Scientific Affiliation.* Vol 27(3) :107-111.
- VAN NIEKERK, A.S. 1995. Development and the mystification of "cultural factors": A response to CS van der Waal. *Development Southern Africa.* Vol 12(2):130-138.
- VAN PEURSEN, C.A. 1968. *Filosofiese Oriëntatie.* Kampen: J.H. Kok.
- VAN RIESSEN, H. 1973. *De Maatschappij der Toekomst.* Franeker: Uitgeverij T Wever.
- VINCENT, A. 1992. *Modern political ideologies.* Oxford: Blackwell Publishers.
- VISAGIE, P.J. 1990. The mission of the university and the critique of culture. *Acta Academica.* Vol 22(1):114-134.
- VISAGIE, P.J. 1995. Metacontexts of higher education in South Africa: The ideological content of two opposing paradigms. *Acta Academica.* Vol 27(2):1-27.
- VISAGIE, P.J. 2004. Ideology and culture: reflections on post-humanism, multiculturalism and Africa. *Acta Academica.* Vol 36(2):57-96.
- VOOGD, H. 1998. *Social Dilemmas and the Communicative Planning Paradox.* Paper for Planning Theory Conference. 2-4 April. Oxford Brookes University.
- WEBBER, M.M. 1963. Comprehensive planning and social responsibility: Towards AIP consensus on the profession's roles and purposes. In: Faludi, A., *A Reader in Planning Theory.* Pergamon Press, Oxford. 1973:95-112.